

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Együttal a Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklye-múzeum, Abony városi, alsófejérmegyei, bácsmegyei, Baja városi, szolnokdobokamegyei, brassói, budapesti, csongrádmegyei, fehér-megyei, gömörmegyei, hontmegyei, kolozsvári, marosvásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tolnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletnek, valamint a kolozsvári márcz. 15. állandó bizottság, a Kossuth-bizottság és Vasvári-kör hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG:

Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes-alelnökök Esterházy Miguel gr., Finaly Henrik dr., Gámán Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br. Kőváry László, Martin Lajos dr. Sárkány Ferencz, Szabó Samuel és Szász Gerő.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KUSZKÓ ISTVÁN.

az ereklye múzeum öre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RENDES MUNKATÁRSÁK:

Alsó-Kubinból: Bulla György. **B-Hunyadról:** Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné, **Bécsből:** Veress Endre, **Beszterczéről:** Csernátoni Gyula dr. **Brassóból:** Baricz Sándor, Koós Ferencz. **Budapestről:** Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Jakab Elek, Jókai Mór, Kreith Béla gr. Reiner Zsigmond dr., Szinnyey József id., **Csikszeredából:** Benedek István. **Deésről:** Kádár József. **Hidvégről:** Nagy Sándor. **K-Vásárhelyről:** Balogh Vendel dr. **Kolozsvárról:** Bartha Miklós. Benel Ferencz, Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Hory Béla, Kovács János, Kuskó Istvánné, Lövei Klára, Magyary Mihály, Márki Sándor dr., Szádeczky Lajos dr., **Lugosról:** Dengi János dr., **M-Bogátról:** Tokaji Etelka. **M-Vásárhelyről:** Imreh Sándor. **Nagybányáról:** Törökfalvi Pap Zsigmond, **Nagyváradról:** Hegyesi Márton, **Nyiregyházáról:** Krúdy Gyula. **Sátoralja-Ujhelyről:** Matolay Etele, **Székely-Udvarhelyről:** Vajda Emil dr. **Székesfehérvárról:** Éder József dr. **Alsó-Szóvat:** Dézsi Mihály. **Tordáról:** Borbély György, Ferenczy Ferencz. **Vizaknáról:** Szentkatolnai Bakk Endre. **Rajzoló munkatárs:** Nagy Gyula tanár. **Fényképező munkatársak:** Dunky Ferencz, Dunky Kálmán. **Budapestről:** Vágó Bertalan.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hozzá a lapot illető minden küldemény intézendő Kolozsvárt, Széchenyi-tér 27 sz. Orsz. Tört. Ereklye-Múzeum helyiségében.

A m. posta-takarékpenztár clearing és cheque forgalmában a kiadó-hivatal száma 3213.

☞ Megjelenik minden hó 1-én és 15-én. ☜

Ara negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első évfolyamtól megrendelhető. — Díszes borítékba kötve az I. II. és III. évfolyam ára 15 frt.

Lapunk jelen száma 12 oldalra terjed.

TARTALOM:

Az erdélyi magyar hadsereg létszámának kérdéséhez Hegyesi Martontól	77—79
Arad bombázatásának kezdete dr. Márki Sándortól	71—82
Létszámkimutatás a Besztercze vidéki hadseregről egykoru okmány	80—81
Jegyzetek az 1849-ik évi eseményekről Lászlófalvi Velits Károlytól	82—83
Halálczások:	
Bobos Sándor — Dömjén Zoltán — Kiss Ferencz — Libits Lajos	83—84
Különfélék:	
Dr. Éder József hadnagy képe. — Klapka tábornok Hentziről: — Klapka koszorúja. — A kápolnai csata évfordulója.	84

BORITÉK TARTALMA:

Öreg honvédek képei a milleniumon. — Éppen most jelent meg — Bekötési táblák. — Szalay-Baróti. — Emlékezés Veress Sándorra — „Világnapló” — Az orsz. ereklye-muzeumba érkező adományok — Hirdetés.

Öreg honvédek képei a mileniumon. A kolozsvári orsz. ereklye muzeum a m. é.-ben felhívta a 48—49-es honvédeket, hogy egyenkint vagy csoportosan fényképtessék le magukat, a képeket a honvédek rövidebb-hosszabb életrajzai kíséretében küldjék be, hogy a daliás idők katonáinak képeiből minél szebb és imponálóbb csoportot lehessen alakítani. A felhívást tett követte. Több száz arczkép, csoportkép, egy kis levéltárt képező életrajzi adat-tár érkezett be, melyek már is szakszerűen vannak rendezve és csoportosítva. Legtöbb egyes kép van a kolozsvári honvéd-egylet köréből. Utánna a brassói, szolnokdoboka-megyei, szentesi, marostordamegyei honvéd-egylet köréből. Képvisele van különben a szabadságharcz minden fegyverneme és több katonával képviselve van minden honvéd-egylet. Most a kolozsvári honvéd-egylet előterjesztett indítvány folytán egyik gyűlésén elhatározta, hogy a tavaszon egy alkalmas napra összehívja az összes egyleti tagokat a Dunky-fivérek műtermébe; ott csoportosan, zászlóaljankint azután egyes képekben levéttetik magukat a milleniumi gyűjtemény javára. A muzeumban Kalmár Antal főhadnagy rendezi a képcsoportozatokat. Lajstromozza zászlóaljankint és betűsorban. Az arczképpel kapcsolatosan beérkezett életrajzok és a honvéd szolgálatra vonatkozó okmányok vagy egyéb iratok a honvéd nevével és szolgálati minőségével ellátott pálliumba helyeztetnek. A pálliumok betűrendben tartatnak nyilván. Ez uttal is felkérjük azokat, a kiknek csak arczképük vagy életrajzuk van benn, hogy pótlólag a hiányt kiegészíteni sziveskedjenek. Kivánatos volna, ha minél számosabb arczkép s életrajz érkeznek be a honvédektől vagy hozzájuk tartozók részéről. Az életrajzokhoz kérdő pontokat tartalmaz lapunk jelen száma.

Éppen most jelent meg

A „Sánta huszár” naplója.

Értesülvén, hogy sokan óhajtják könyvalakban is birni néhai *Kinizsi István* huszár-kapitány ér-

dekes emlékiratát, mely vonzó előadásával lapunk mult évi folyamában t. olvasóinkat olyan kedélyesen és tanulságosan szórakoztatta; elhatároztuk annak külön kiadását.

A 170 *sűrűen nyomtatott* lapra terjedő csinos kiállítású mű ára piros vászonkötésben 1 frt, arany nyomású és metszésű vászon *disz kiállításban* 1 frt 50 kr. A megrendelés lapunk szerkesztősége czimére küldendő.

Végül megjegyezzük, hogy a naplót *Veress Endre*, az emigráció történetével foglalkozó munkatársunk rendezte sajtó alá és kísérte magyarázó jegyzetekkel, s ugyan ő írta meg a szerző életrajzát is.

A mű tiszta jövedelmét a szerző emlékét fenntartó alapra fordítjuk. Ez alap eddigi bevétele már le van téve a kolozsvári kereskedelmi bank 2540, sz. könyvecskéjében.

Az „1848—49. „Történelmi Lapok” szerkesztősége.

Bekötési táblák az 1848—49. Történelmi Lapok 1892. és 1893. és 1894. évi folyamának bekötésére decz. elejétől kezdve, darabonkint 80 krral megrendelhetők a kiadóhivataltól. A bekötési tábla díszes kiállítással készül. Az 1892-ik első évfolyam táblája *vörös* angol vászon, az 1893. év folyam *táblája* fehér. Az 1894. évfolyam táblája pedig *zöld* angol vászomból készül. A m. é. folyamok bekötési táblái olcsó, elegáns és izléses kiállításáért előfizetőink körében nagy keresletnek örvendtek. E táblába kötve, a Történelmi Lapok bármely szalon asztalnak díszét képezi. A tábla első lapján piros (a II. é. folyamnál fehér a jelenleginél zöld) alapon arany nyomással koszorú által övezve foglal helyet Magyarország és Erdély külön-külön álló czimere, melyet felül, szent István koronája foglal össze. Ez alatt dísz betűkkel a lap czime, a szerkesztőség s az évfolyam van feltüntetve. E felírást, a tábla szélein izléses fekete nyomású körzet veszi körül. A tábla hátsó lapján vaknyomású ékitmények foglaltatnak. A tábla sarkára az első lapon foglalt felírat van arany nyomással helyezve. E felhívást azért tartjuk szükségesnek most idejében közölni, hogy olvasóinknak módjuk legyen az ideje korán való megrendelésre s tájékozva legyünk a készitendő példányokszámára nézve.

Szalay-Baróti „A magyar nemzet története” kiváló munkájából most kaptuk az I. kötet 13. füzetet, melyben az Árpád házbéli királyok kora immár végére jár.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

A m. posta-takarékpenztár clearing- és chequiforgalmában a kiadóhivatal száma 3213.

Felolvasó szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az erekllye-múzeum őre.

A lap szellemi és anyagi részét illető közlemények az erekllye-múzeum őre címére küldendők.

Szerkesztőség:
Kolozsvár, Ióter 12. sz., emelet.
Telefon sz. 244.

Előfizetési díjak:
 $\frac{1}{4}$ évre 1 frt, $\frac{1}{2}$ évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kiadóhivatal:
Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz.

Az erdélyi magyar hadsereg létszámának kérdéséhez.

— Válasz a Thoroczkay Sándor cikkeire. —

A Tört. Lapok múlt évi folyamának 20-ik és 23-ik számaiban Szabó Samu a „Vasvári-kör“ elnöke s utolsó szabadságharcunk történelmi adatainak egyik buzgó gyűjtője, 48-as tüzér tiszt két létszámkimutatást tett közzé a Bem hadseregéről, a melyek egyike május 10-éről s a másika június 21-éről szól.

Ezen kimutatások hivatalos voltát, sőt komolyan vehetőségét is többféle indok felhozásával kétségbe vonja Thoroczkay Sándor, a volt erdélyi hadseregnek szintén egyik vitéz tisztje.

Az Abafi-féle „Hazánk“ című folyóiratban közölt polemiái után ösmerem és nagyrabecsülöm a Thoroczkay erős logikáját és memoriáját. A mostani esetben azonban nincs igaza.

Azok a kimutatások authenticusok.

Ha vannak is, a minthogy, miként alább érinteni fogom, valóban vannak, bennök tévedések, azokból semmiféle logikával nem lehet s nem szabad levonni azt, hogy azon kimutatások nem hivatalosak. Hivatalos okmányokba is csuszhatnak és csuszhatnak is be hibák. Szemeink előtt fekvő okmányok valódiságát a legerősebb logikával sem lehet elvitatni, és pedig akkor még kevésbé, midőn a hitelesség megtagadása indokául felhozott állításoknak legnagyobb része emlékezeti vagy ténybeli tévedésen alapul.

A Thoroczkay által felhozott érvék legnagyobb része, mint az alábbiakból kitünend, ilyen tévedésen alapul, s ezen éppen nem lehet csodálkozni, mert a legerősebb memoria is sokat feled 45 év alatt.

Azonban térjünk át a kérdés lényegére.

— Thoroczkay azt írja egyik kérdéses cikkében: „aligha maradt fenn azon időből megbízható, hivatalos létszám kimutatás.“

Hála Istennek! — maradt. *Itten fekszik előttem 77 darab:* egy pár kivétellel mind az 1849 év június és július hónapjairól szólnak. Ezek közül 5 drb. az erdélyi magyar hadsereg összlétszám kimutatása, 2 az erdélyi hadsereg lovasságáé, a többi az egyes hadosztályoké, dandároké, térparancsnokságoké, huszárezredké, és századoké, honvédszászlóaljoké, útegeké satb.

Mindegyik eredeti, aláírva olyan egyének által, mint Bethlen Gergely, Gál Sándor, Dobay, Damaszkín, Ihász, Kis, Bánfi, Stein, Bauer s az egyes zászlóalj és századparancsnokok által. Némelyiket ugyan megroncsolta az

idő és a penész, de a legnagyobb rész használható állapotban van, s még az összerongyolottak egy részét is sikerült egybeállítanom.

Ezeket Gyalóky Lajos honvédszázados s^ő Bemnek a vezérkari iroda vezetésével megbízott egyik segédtisztje mentette meg az enyészettől, s ő ki már 23 év óta a nagy-váradai törvényszék érdemduis elnöke, volt szives azokat feldolgozás végett rendelkezésemre bocsájtani.

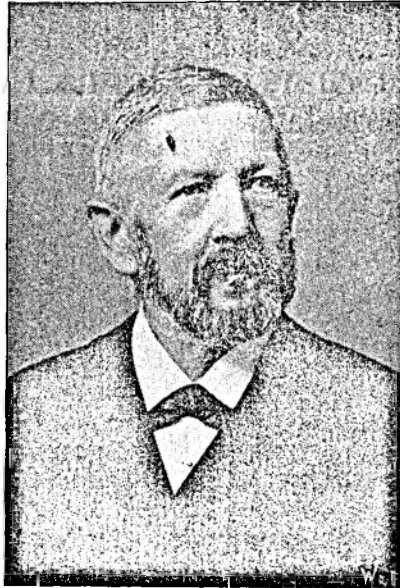
A hadosztályoktól, a dandároktól, elkülönítményektől, huszárezredektől s századoktól, honvédszászlóaljaktól s útegektől a létszám és elhelyezési kimutatások a vezérkari irodába folytak be. Ezekből valók azok, a melyeket Gyalóky megmentett a történelemnek. S ezekből állította össze a vezérkari iroda az összlét kimutatásokat hetente legalább 2-szer 3-szor, és pedig több példányban.

A feldolgozandó anyag nagy halmaza s a hadviselés igényelte egyéb teendők nagyon érthetővé teszik, ha ezen kimutatásokba néhol elnézési vagy tollhiba csuszott is be. Így például a június 21-iki kimutatásba, mint maga Thoroczkay is sejtí, csak tollhibából csuszhatott be a Würtemberg huszárok létszámául 238 helyett 338 de a lovak létszámául is tollhibából csuszott be 123 helyett 223, mint azt Bethlen Gergely hivatalos kimutatása igazolja. Így aztán megmarad a helyesbités mellett is a nagy különbség a huszárok és a lovak létszáma között, a min Thoroczkay fennakadt. Baj volt ez mindenestre, okait kutatni azonban tárgyamon kívül esik. De akármí lett légyen is az oka, ez tény, mert ismételt hivatalos jelentések ezt tartalmazzák. Ezelőtt tehát meg kell hajolnunk.

A hadsereg s egyes részei mozdulatainak sokszor mesés gyorsasága szintén megnehezítették az elhelyezési

kimutatások pontos és hibátlan kiállítását. A létszám is folytonos hullámvásznak volt alávetve, a csataterek, a cholera s más betegségek apasztották, s az ujonczok növelték azt naponta. Innen magyarázható aztán meg, hogy maga a főhadbiztosság sem tudta azt, hogy mennyi az erdélyi hadsereg létszáma, s jul. 2-án 1103 sz. a. a hadi főparancsnoksághoz intézett átiratában arra kéri ezt, hogy tudassa vele a hadseregnek legalább hozzávetőleges számát.

Hanem hogy a becsuszott hibák daczára is nagyon megbecsülendő okmányok azok az összlétszám és elhelyezési kimutatások, legfényesebben igazolja az a körülmény, hogy azokkal maga az öreg Bem is meg volt elégedve, mint azt Gyalókyknak június 27-én Beszter-

Dr. Éder József, hadnagy.

czéről Lőrincz írta. (Ezen okmányok is itt vannak ebben a gyűjteményben.)

Ha az előttem fekvő kimutatásokkal összehasonlítjuk a Szabó Samu által közlött kimutatásokat, az, hogy ezek hivatalos és hiteles kimutatások, kétségtelenné válik előttünk, és pedig annyival inkább, mert a június 21-iki kimutatásnak egyik hiteles példánya meg van ezen gyűjteményben is, s az egy helyesbítés kivételével teljesen összhangzik a Szabó Samu által közlöttel. A május 10-iki nincs ugyan meg ezen gyűjteményben, de az itt meglevő máj. 18-i és máj. 29-i kimutatások, ha azt ezekkel egybevetjük, teljesen igazolják annak hivatalos és hiteles voltát.

Ezek constatalása után vizsgáljuk meg, hogy elfogadhatók-e vagy nem a Thoroczkay által felhozott ellenérvek?

A május 10-i kimutatás ellen, nem reflektálva itten arra, hogy Lőrincz őrnagyi ranggal volt-e Bem segéd-tisztje, miután ez nem vonatkozik a kimutatás hitelességére, azt hozza fel főleg Thoroczkay, hogy nyomtatott kimutatások nem voltak, a „vidéki parancsnokságok“ özimzés, a „tábor“ s a „fő“ szavak nem használtattak.

Hát mindez téves feltevés. Igen is voltak nyomtatott s csak kitöltésre váró kimutatások. Előttem fekszik a Pap ezredes által aláírt június 18-i összlétkimutatás, bizony nyomtatva volt az, s ott van benne nyomtatva a „vidéki parancsnokságok“ s a „fő“ kifejezés is. Itten van továbbá a Bethlen Gergely ezredes által aláírt jun. 1-i s a Bánfi kapitány segédtsízt által aláírt június 4-i kimutatás az erdélyi hadsereg lovasságáról, szintén nyomtatva van mindkettő. S a czim és rovatok nyomtatva vannak a m.-vásárhelyi térparancsnokság Kiss őrnagy által aláírt július 4-i létszámkimutatásában is.

Hogy a lovasság rovata hiányzik a május 10-i kimutatásból, az mindenesetre hiány, melynek oka abban rejlik, hogy, mint most említém, a lovasságról külön kimutatás volt. Nem szabatos kifejezés a „Gyapai“ és „Pécsi Gyula zászlóalj“ sem. De hát akkor használtattak ily kifejezések is: „hétfalusi zászlóalj“, „bánáti zászlóalj“ sath. mert ezek csak később kaptak honvédszászlóalj számot s nem igen volt akkor idő a pedans praecizításra. De meg a Gyapai és Péchy-féle zászlóaljak tulajdonképen nem önálló zászlóaljak voltak, hanem amaz az 50-ik, emez meg a 27-ik zászlóaljnak volt tartalékszázalja, s midőn egész zászlóaljjá kinőtték magukat, ezen hosszú kifejezés helyett: „az 50-ik vagy 27-ik zászlóalj tartalék zászlóalja“, csak a parancsnokok nevével neveztek. Ez annak a magyarázata.

A „külföldön“ kifejezés még inkább kifogás alá vehető, de ezt is használták, s plane nyomtatva is ott van a lovasságról szóló s már említett mindkét kimutatásban is.

Ezekből látható, hogy a május 10-i kimutatás ellen Thoroczkay által felhozott ellenérvek közül egyetlen egy sem áll meg.

— És most vegyük sorrendben bírálat alá a június 21-i kimutatás ellen felhozott ellenérveket.

Mindjárt elől abban téved Thoroczkay, mintha a 74-ik honvédszászlóalj is Erdélyben alakult volna. Ez a Máriaassy-féle sorgyalogezred 3-ik zászlóalja volt. Később minden sorgyalogezred honvédszászlóalji számot kapott, így kapta a Máriaassy hős zászlóalja is a 74-ik számot, (Közöny 1849. 84-ik sz. s Gelich: Magyarország függetlenségi harca III. k. 175.)

Abban igaza van, hogy az újabb zászlóaljak 800 főnyi létszámmal alakítottak, de hát ebből nem követ-

kezik, hogy egyik másik zászlóaljnál a később beosztott ujonczok nagyobb száma következtében ezen létszám tetemesen túl ne szárnyaltatott volna. A 78-ik zászlóalj például az orsovai katonai parancsnokságnak Herkulovics ezredes által aláírt s előttem fekvő május 30-i létszámkimutatása szerint már ekkor 1251 emberből állott, a 79-ik zászlóalj már a június 18-iki létszámkimutatás szerint is 1408 emberből állott, miért ne lehetne tehát helyes a június 21-i kimutatásnak az ezen és a 80-ik zászlóaljra vonatkozó rovata is? hiszen például a hétfalusi zászlóaljnak a Vida őrnagy által aláírt kimutatás szerint június 14-i létszáma 1159, a 123-ik zászlóalj létszáma a Szépszőgi őrnagy által aláírt július 10-i kimutatás szerint 1593, s a székely határvéd 1 zászlóalj létszáma június 11-én a Dobay alezredes által aláírt kimutatás szerint 1217 emberből állott.

Azon sincs miért megütődni, hogy a 11-ik hies zászlóalj létszáma 1556 főnyinek van feltüntetve. Igaz, hogy ezen zászlóaljnak az eredeti létszámából, a névtelen költővel szólva, csak felének fele maradt meg, vagy talán annyi sem, de az folyton szaporítottott ujonczok által. S a gyula-fehérvári ostromcsapatok főparancsnokának, Stein ezredesnek létszámkimutatása szerint még július 11-én is 1126 főből állott.

A 31-ik zászlóalj létszámkimutatása június 17-éről Puhl őrnagy által aláírva előttem fekszik, de abból nem tűnik ki, hol volt a zászlóalj elhelyezve; a létszám 699 fő volt. Az alábbiakból majd megtudjuk, hogy hol volt ezen zászlóalj dislocálva.

Abban igaza lehet Thoroczkaynak, hogy a 73-ik zászlóalj létszáma nem 759 volt, mert a Dobaynak már említett kimutatása szerint június 11-én azon zászlóaljnak a Borgó-Prundon állomásozó része, mely Thoroczkay szerint csak 4 század volt, 592 főből állott, azon zászlóaljnak Besztercze vidékén lévő része azonban július 6-án Damaszkín alezredes létszámkimutatása szerint már csak 290 embert számolt.

Abban meg teljes igaza van, hogy a 2-ik székely tartalékszázalaj nem 1010 főből állott, de már abban nincs, mintha az 500 s néhány öreg székelyből állott volna, mert annak létszáma a Dobay hivatolt kimutatása szerint 643 fő volt; az pedig egészen közönyös dolog, hogy annak állomás helyéül Szoszeny van Borgó-Zsozeny helyett feltüntetve.

Abban tévednie kell, mintha Erdélyben a Koburg-huszárezredből 2 század lett volna, mert Bethlen hivatalos kimutatása mindig csak 1 század ott létét regisztrálja de abban feltétlenül igaza van, hogy a székely huszárezredből nem 8 század harcolt a mi zászlónk alatt, a Bethlen kimutatása csak 4 századról tesz említést, (lehetséges, hogy a többi nem Erdélyben harcolt.)

A tüzérek s ágyus lovak számára vonatkozólag is teljesen igaza van abban, hogy e tekintetben a június 21-iki kimutatásban hibák csuszta be, a mennyiben Forróinak június 2-iki előttem fekvő kimutatása szerint 344 tüzére s 235 ágyus lova volt; lövegei száma pedig 4 drb 7 fontos vet-ágyuból, 1 drb. 18 fontos, 12 drb. fontos s 2 drb 3 fontos ágyuból és 3 drb röppentyű telepből állott. Tehát itten van a röppentyű telepek egy része. Továbbá Steinnak július 11-iki kimutatása szerint nem 16 lövege volt, hanem 8 ostromtelepe, 15 röppentyűje (lehet hogy ezek egyrésze időközben Forrótól vonattott be), s 10 ágyuja. A tüzérek létszáma s az ágyus lovaké itten nincsen feltüntetve, egyedül annyi van felemlítve hogy a szekereszetnél alkalmazott lovak száma 153 volt, ebben foglaltatván bizonyára az ágyus lovak is.

Elite-corps már előfordul a május 29-i összlétszámkimutatásában is, ez azt hiszem ugyanazonos lesz a

m.-vásárhelyi térparancsnokság kimutatásában említett 1-ső testőrszázaddal, melyből a 2-ik század is alakulóban volt.

A 73-ik zászlóaljából senki sem volt alkalmazva Steinnak a kimutatása szerint a gyula-fehérvári ostromcsapatoknál, tehát e tekintetben a június 21-iki kimutatásnak lesz azon módosítással igaza, hogy Borgó-Prundon csak 4 század volt elhelyezve, a többi azonban csakugyan az oláhok ellen volt alkalmazva.

A Dobay alezredes parancsnoksága alatt állott besztercei hadosztály létszámáról és elhelyezéséről terjedelmes visszaemlékezést terjeszt Thoroczkay az olvasó elé. Azonban 45 év múlva e tárgynál is nem egy ponton téved az emlékezete.

Nem csak azon zászlóaljak voltak ugyanis ezen hadosztályba beosztva, a melyeket Thoroczkay emlékezetből elősorol, hanem abba volt beosztva a 31-ik honvédszászlóalj is 739 főnyi létszámmal, mely Beszterczén és Borgó-Prundon volt elhelyezve, továbbá az Ormai ezredes vadászosztályának 4 százada 636 főnyi létszámmal, mely Besztercze és tájékán volt elhelyezve, s végül ott volt a Thoroczkay határozott tagadása daczára a székely határvéd 1-ső zászlóalja is Incze őrnagy alatt 1217 főnyi létszámmal, mely Telcsen volt elhelyezve. Soda volt beosztva a marosszéki nemzetőrség is Toldalagi őrnagy alatt 807 főnyi létszámmal, mely Máramaros szélén volt elhelyezve, s ott volt a 2^{1/2} századnyi székely huszárokon kívül 30 főnyi Mátvás-husár is Beszterczén elhelyezve. Ágyu is nem 6, s nem is 10, hanem 12 volt.

Arra nézve, hogy e tekintetben nekem van igazam, csatolom a beszterczevidéki hadosztály maga Dobay alezredes által sajátkezűleg aláírt s június 11-ről szóló hivatalos kimutatásának egy, a mennyire az elmosódottság miatt lemásolni lehetett, hű másolatát.

Remélem, ez teljesen megfogja győzni Thoroczkayt visszaemlékezéseinek itt-ott téves voltáról.

Ez a kimutatás azt is bizonyítja, hogy a Dobay hadosztálya, nem mint Thoroczkay állítja, az 500 lándzsáson kívül 4260 emberből, hanem összesen 7940 főnyi gyalogságból, (melynek, hogy felfegyverzése hiányos volt, azt készséggel elismerjük), 291 lóval 279 főnyi lovasságból, 105 tüzérből és 45 szekeresből állott és pedig az utóbbi 82 lóval; mihez képest az összes létszám 8369 főnyi volt, tehát majdnem két akkora, mint a mennyire Thoroczkay visszaemlékezik. Ágyu is, mint már említém, éppen két annyi volt, mint a mennyit állít.

Mellékesen is sok érdekessége van ezen kimutatásnak. Azt is igazolja ez nevezetesen, hogy napirenden voltak azon nem precíz kifejezések, melyeket Thoroczkay a május 10-iki kimutatással szemben olyan erősen kifogásolt. Ez a kimutatás is besztercze-vidéki hadseregről s nem hadosztályról szól s ez is főt és nem embert rubrikáz a lovasság rovatban. Pedig meglehet, hogy maga Thoroczkay rubrikázta az eredetit. Azt is bizonyítja ez, hogy ha a június 21-iki kimutatás kifeledte az összlétszámkimutatásból az Ormai ezredes vadászosztályát, kifeledte azt a Dobay hadosztályából a Thoroczkay memorija is. Ez, mind a kettő csak azt mutatja, hogy tévedni emberi dolog

Abban azonban igaza van ismét Thoroczkaynak, hogy a június 11-ről szóló kimutatásban tévesen van az állítva, mintha a lengyel legio lovassága akkor Beszterczén, tehát a Dobay hadosztályába lett volna beosztva. Ez, vagy legalább annak egyrésze: 130 fő, a kolozsvári térparancsnokságnak éppen június 21-éről kelt létszámkimutatása szerint akkor Kolozsvárt, tehát nem Besz-

terczén volt. Megjegyzem azonban, hogy az előttem fekvő gyűjteményben levő június 21-iki kimutatásban csakugyan át van huzva a lengyel legio elhelyezési helyéül megjelölt Besztercze és N.-Szeben s alá Kolozsvár van a tényeknek megfelelőleg ugyanegy kézzel németül beírva. Ez a helyesbítés, úgy látszik, a Lőrincz birtokában volt példányból kimaradt.

És ezzel reflektáltam a Thoroczkay mindkét polemicus cikkének minden ellenérvére. Azon részére, mely a Bem hadseregének pontos létszámát igyekszik nagy szakértelemmel megállapítani, jelenleg nem térek át, valamint azon kérdését sem érintem, hogy hol volt Czech az orosz invasio alatt, mert emez tárgyam keretén kívül esik, amazzal a kérdéssel pedig, ha időm s egészségem engedi, nem polemikus cikkben szándékozom foglalkozni, hanem az előttem fekvő 77 darab hivatalos kimutatás lelkiismeretes feldolgozásával s egyéb hivatalos vagy valódinak a legszigorubb kritika törvényei szerint is elfogadandó adatok felhasználásával egy önálló tanulmányban. Ez azonban hosszabb időt igényel.

A jelen cikkemmel kettős czélom volt.

Először és főleg az, hogy jelezzem már előre s addig is, míg azok legnagyobb részben ezen lapok hasábjain egyenként közétételnek, mire a szerkesztőség szíveségét már mostan kikérem*), azon örvendetes tényt, hogy igen is maradtak fenn nagy számmal az erdélyi hadseregről hivatalos létszámkimutatások.

Másodsorba pedig az ezen lapokban közölt s május 10-éről és június 21-éről szóló kimutatásoknak kétségbe vont hitelességét akartam visszaállítani.

Tudom, hogy amannak talán a legjobban maga Thoroczkay örül, de azon hitben is ringatom magamat, hogy av általam előadottak után mostan már ő sem tartja azt a közlött két kimutatást apocriphnak.

S ez lesz a legnagyobb elégtétel a Szabó Samu adatgyűjtői lelkes buzgalmának.

Hegyesi Márton.

Arad bombáztatásának kezdete.**)

Nagy nyugtalanságot okozott Aradon az a hír, hogy Blomberg dsidás ezredes a szerbekhez csatlakozott. A város tehát 1848. szept. 3. azonnal kiutasította a területén tartalékban levő Schwarzenberg-dsidásokat, kik Titz kapitány vezetése alatt még aznap kénytelenek voltak Perjámosra vonulni. A tanács, hogy Aradot az ellenség meg ne lephesse, gyorsan elrendelte három redoute építését; Uj-Arad és a Halász-utcza közt a Maroson révet állított; a városban lévő nyugalmalmazottre katonatisztekét felszólította, esküdjének föl az alkotmányra, s gondja volt reá, hogy kiállítsa 26195 lakos után reá kivetett 285 honvédet.

Bohus főispán szept. 20. már azt jelentenhetette a miniszterelnöknek, hogy a csend helyreállt. Figyelmeztette azonban a belügyminisztert, hogy b. Berger János altábornagy aradi várparancsnok nem akar függeni a kormánytól. Míg ugyanis idáig a polgárság és katonaság közt a legjobb egyetértés uralkodott, Berger szept. 10-én megtagadta a lázadók ellen kért két ágyu kiadatását és 12-én részben, majd egészen is fölmentette a nemzetőröket a várban való szolgálat alól. A Mikalakára nyíló várkaput bezáratta és eltorlaszolta, az aradi

*) Örömmel vesszük.

Szerk.

***) Mutatvány Aradvármegye és Arad sz. kir. város történetének épen most megjelent második kötetéből. Irta: Márki Sándor. Arad, 1895. Legn. 8 r., 927 lap, 262 képpel. Az egész mű ára 8 frt. Megrendelhető az aradi Kölcsey-egyesületnél.

kapu hidját felvonatta, a vár körül levő nyárfák nagy részét pedig kivágatta. Míg a megsértett nemzetörség szept. 20-án tartott népgyűléséből ezek miatt Horváth Ádámot és Bedekovics Vilmost küldte a minisztériumhoz, a főispán f7lhatalmazást kért, hogy mivel a várbeli katonaság száma csekély, mielőtt Temesvárról erősítést nyerhetne, engedje meg Gaal őrnagynak, hogy az aradi nemzetőrökkel megkísértesse a vár elfoglalását. Azonban még csak választ sem kapott; arra a hírre ellenben, hogy Berger várparancsnoknak s a katonáknak az aradiak macskazenét akartak adni, szigorúan megtiltotta a kormány minden tüntetést, mely „a tisztos várparancsnok ur, vagy elvonuló zászlóalj ellen” irányulna. Bohus mindamellett lefoglalta azt a 9400 (mások szerint 15,000) töltenyt, melyet Berger szept. 21—22-ik éjjelén Temesvárról a várba akart becsempészni.

Batthyány elnökre mégis hatott a főispán előterjesztése, mert szept. 27-én Aradot jelölte ki az arad-csanádi 29. honvéd-zászlóalj törzshelyéül s azonnal ki is nevezte őrnagygyá Bergmann József cs. és kir. kapitányt, századosoknak pedig Lapportovich Károlyt, Szentiványi Károlyt és Asztalos Sándort. Szept. 30-án 300 piros pántlikás debreczeni nemzetőr érkezett, kik a békési honvédekkel, a 60 szatmári s a Szabolcsból várt 500 nemzetőrrel némi bizalmat önthettek az aradiak szívébe. Négy ágyúval 1400 nemzetőr állott készen Arad városában, mely okt. 3-án megtiltotta a Galicziába rendelt 147 Schwarzenberg-dsidásnak s a b. Blomberg vezetése alatt álló 31. számú Leiningen-Westerburg ezred 700 főből álló zászlóaljának a városon való átvonulását. S ezt Bohus főispán közbenjárására csak akkor engedte meg, midőn Berger, kit aggasztott a nemzetörség fegyverbeállása, kijelentette Hortobágyi Jakab városi hadnagynak, hogy Blomberg ezrede nem a várba megy. Az ezred most már zenezsával, a nemzetőrök tisztelgése közt vonult át a városon; Berger azonban, a Maros-hidján tul tartott hadiszemle után, háromszáz gyalogost bevezényelt a várba s a dsidásokat Uj-Aradon szállásolta el.

Igy lép az események előterebe Pleissei báró Berger János altábornagy, ez az öreg és vitéz katona, ki akkor már nyolczvan éves volt (született Nagy-Martomban, 1768.) s 62 év óta tagja a hadseregnek. Vitézül harczolt az 1787—9. török-hadjáratban, végig küzdötte (1793—1815), a francia háborút s a werwichi, würgburgi, hauseni, lipcei és st. julieni csatákban annyira kitént, hogy Ferencz király ezredessé léptette elő, s a Mária-Terézia-lovagrenddel s pleissei bárói czimmal jutalmazta. 1824. vezérőrnagy, 1831. Tyrol katonai parancsnoka, majd altábornagy, 1837. Temesvár s 1844. Arad várparancsnoka lett. Mint ilyen, idáig a legjobb viszonyban élt a polgársággal; most azonban, ugy hitte, szakítania kell vele. Október 4-én ugyanis a Blomberg-ezred négy társzekerét lefoglalták a nemzetőrök. Mivel csak vak töltéseket találtak bennök, csakbamar szabadon bocsátották ugyan; Berger altábornagy azonban akkor már elküldte badikövetét, Fischer hadnagyot, azzal az izenettel, hogy lövetni fogja a várost, ha a hadiszereket ki nem adják. Estefelé az altábornagy megküldte a király 3-iki manifestumát s másnap reggel 10 órára nyilatkozatot kívánt, a királynak engedelmeskedik-e a város, vagy a pesti forradalmi kormánynak? Együttal követelte, hogy a nemzetőrök tegyék le fegyvereiket s Máriaássy távolítsa el önkénteseit a városhól; ő-maga pedig a vár fokára kitzte a feketesárga-lobogót.

A város Hajka Döme h. polgármester és Scheinert Nándor kapitány elnöklelte alatt még azon este husz tagu védő bizottságot alakított oly meghagyással, hogy éjjel-nappal a közgyűlést megillető hatalommal intézkedjék a közbiztonság érdekében, másnap pedig azt felelte Bergernek, hogy vérét is ontja a királyért s engedelmeskedik neki, ha felelős miniszter ellenjegyzése mellett adja ki parancsait. Tiltakozott az ellen, mintha forradalmi téren állna; egyttal azonban jelentést tett a kormánynak s a rosszakaratu katonaság el-

távolítását kívánta. Október 6-án ismét azt követelte Berger, a város utasítsa ki a területén levő honvédeket, a városban levő 6 ágyut, mint a kincstár tulajdonát szolgáltatassa be, a toborzást szüntesse meg, a várban s annak környékén nyugtatvány mellett élelemmel lássa el a sorkatonaságot s biztossítsa a sorkatonaság személyes bántatlanságát.

A város kijelentette, hogy a várparancsnok nem ávatozhatik az ő belső ügyeibe. Követeléseit annál inkább visszautasították, mert ők a királytól szentesített törvények alapján állnak s a felelős kormány, mely azokat végrehajtani köteles, szakadatlanul működik. Herr Ádám és Margitay Gábor mérnököket azonnal megbízták a város bejáratainak elszáncolásával s torlaszok emelésével. A vármegyét figyelmeztették, hogy a parancsnok a népet az ujonczok megtagadására s a magyar bankjegyek el nem fogadására bujtogatván, jó lesz a népet fölvilágosítania. Máriaássy parancsnoksága alatt ekkor 5500 ember állott 230 lóval és 8 ágyúval, míg a várat — odaszámítva a részben rokkantakból álló helyőrségi zászlóaljat is — 1381 ember védelmezte 207 lóval; eleséggel azonban csak egy hónapra volt ellátva. Viszont a magyarok közül csak a 27. z. a. 300 honvéde s az önkéntesek voltak ellátva puskákkal; a 29. és 30. z. a. pedig csak kaszákkal volt felszerelve. A tehetősebbek ugyan feleségeiket, gyermekeiket költöztetni kezdték a városhól, a polgárok nagy része azonban bizott ügyének igazságában, a kormány segítségében s Máriaássy csapataiban. „Bátorság és nyugalom ült mindenki arcán.”

Blomberg és Siliák ezredesek unszolására Berger október 7 én délben 12—1 óra közt kezdte meg a város lövetését és csak felesége könyörgésére szüntette meg. Azonnal felszólította Aradot, teljesítse követeléseit; ez azonban megmaradt határozatánál és szigoruan elítélte a parancsnokot, ki küldötteitől meglepetve hallotta, hogy a nők és gyermekek azért költözködnek, mert a férfiak védeni fogják magukat s nem akarják hallgatni a gyámoltalan nők és gyermekek siránkozását. Berger meg is ígérte, hogy ok nélkül nem löveti a várost, a haditanács azonban, főkép Blomberg és Siliák Miklós ezredesek felszólására, elhatározta az ellenségeskedés folytatását.

Igy kezdődött az ostromállapot, mely azután kilencz hónapig tartott s az ország, sőt a világ tiszteletét is megszerelte a bátor, állhatatos önfeláldozó aradiak iránt. „Valóban csodálást és magasztalást érdemelnek — írja Horváth Mihály — e hazafias érzelmű város hősiességű polgárai, kik elszántságukban sohasem csüggedtek, hazafiságukban sohasem ingadoztak, az áldozatkészségben s ellenállásban soha sem ernyedtek.”

Jegyzetek az 1849-ik évi eseményekről.

— A hadjárat alatt összegyűjtött adatokból, később a keleti emigratio alatt történetekből egybeállította: Lászlófalvi Velics Károly 1848—49-iki honvédszázados és volt emigráns.

Meg vallva az igazat reám is roszt hatást tett e nyilatkozat s kezdettem aggódni jövőm felett. — Másnap reggel 10 óra tájt Árgai is megjött s együtt mentünk az angol Consulhoz *Fonblauk* urhoz a ki a legszivesebben fogadott s azonnal ki is állított egy utlevelet számomra Lászlófalvi előnevemre mint Corfui angol alattvaló vissza térhetni Corfuba. Ezt magamhoz véve megköszöntem s Árgaival együtt távoztunk, egészen megkönnyebbülve hittem helyzetemet, hogy most már a további üldözéstől mentve vagyok s egy pár nap mulva szabadon folytathatom utamat. A mint azonban szállásomra visszatérni igyekeztünk Endrődi előnkbe jött s s figyelmeztetett, hogy vigyázzak magamra mert a titkos osztrák kémek nyomoznak csendőrökkel s el akarják fogni s szállásom körül lesznek.

Abban az időben nagyban befolyásolták a szerb rendőrséget az osztrák képek s mindig hátuk megett voltak itt is, és a menekültek közül a kit lehetett el is fogtak s vissza kísérték.

E szorongatott helyzetben tanácskozva a teendők felett végre is abban állapodtunk meg, hogy Árgai most egyelőre a török őrségre vezet s ott fogok maradni a míg másnap körülnézve magát intézkedhetik elutazásomban. Én tehát Árgait követtem és ő a török őrségre vezetett s ott kellő biztonságba helyezve, Erdődivel felmentek szállásomra és a mi podgyászom volt azt magokkal vitték s hozzám kihozták az őrségre, s egy alkalommal egy kis gyapju szőnyeget is hoztak a mit éjjelre a pricsre terítve azon fekhessem megjegyzendő, hogy a török katona őrségen is mindenütt be van vonva a padozat is gyékénnyel s azon sáros vagy is az utcán járt eszímával járni nem szabad s nekem is még mielőtt az őrségre mentem sárpapucsot kellett szereznem a mit az előszobában hagyva tiszta cipővel lehetett csak bemenni. Szerencsémre épen másnap indult Belgrádból egy katonai török posta Caraván 1 szakasz török lovasság kíséretében Szerbián, Albánián, s keresztül a Balkán hegységen Salonikiba — a mi havonként egyszer történt s azzal kapta a várban levő török katonaság élelmét és a szükséges pénzt. Menet is szállíthattak értékes tárgyakat mert a karaván 30 terü hordó állattal megrakodva indult el, ugyanis: 6 teve 12 ló és ugyanannyi öszvérből állott s mindenik hátán volt egy vékony szalmazsák s arra téve egy terühordó fanyereg 5—8 mázsa terüvel és a tevéken még több is.

A karaván előtt megy a vezető a Szurudsisival (parancsnok) mellette 2 Szurudsi, két oldalt a karaván hosszába párossával 6 szurudsi (kísérő) s hátul a karaván mögött 4 kísérő — s utánnok megy a fedezet — rendszeren egy hadnagy egy szakasz lovas katonával kíséri a karavánt, megjegyzendő, hogy talpig felfegyverkezve, ugyanis: a Szurudzsiknak a derekán egy széles derékszorítóban van 2 pisztoly és egy handzsár, a nyereg kápában van 2 pisztoly a hátán egy kécsövű fegyver és lábánál egy hosszú éles Dzsida rövid szárba. A katonaságnak a nyereg kápában van 2 hatlövetű revolver, a derekán kard, lábszárt dzsida és a hátán egy kécsövű fegyver. — Én hátul a fedezettel mentem lóháton a tiszttel mellett s miután Árgai százados, mint magyar honvéd tiszttel bemutatott és gondjára bízott, nagyon figyelmes volt iránnyomban s mindenben igyekezett segítségemre lenni, bárha nagyon keveset értekezhetünk egymással, miután a tiszttel csakis törökül beszélt s egy kísérő volt tolmácsunk a ki keveset oláhul is tudott s ezáltal tudtunk valami keveset értekezni.

A karavánnal nagyon lassan haladhattunk az erdős helyeken s hegyeken keresztül s abban igyekeztek mindig, hogy az éjjeli nyugvás a szokott rendes ór állomásokon történjék — és Szerbián keresztül a míg Niss-be értünk (ez egy szép kis szerb kereskedői város, közel a határszélen) nem is volt semmiben fennakadásunk. — De a mint Albániába értünk itt a vad orzóktól tartani kellett s különösen éjjelenként a hol megállottunk mindig résen kellett lenni — órházak itt már nem voltak, csak egyszerű csapszékerek a hol italt árultak, s még vendéglőt sem lehetett látni s napközben utunkban gyakran találkoztunk velük, de csak kerülgettek.

A Balkán hegységen átkelve vadregényes utunk volt s többnyire változatos, a tetőn kopár kősziklák, görbe vadfenyvesselel benőve, alább az oldalakban nagy erdős helyek többnyire fenyves s míg alább egy-egy viruló szelid völgybe jutottunk exotikus növényzettel, több helyen egész

rózsa ligeten mentünk keresztül a hol a rózsa olajat is gyártják s különböző retortákon párologtatják át ugyszintén a Geranium olajat is, a mivel rendszeren vegyíteni szokták. Végre a 16-ik nap április 14-én délután megérkeztünk Salonikiba s alig vártam, hogy e vadregényes utazásból szabaduljak. A karaván a katonasággal felment a várba a parancsnoksághoz, én pedig siettem egy vendéglőbe, hogy kipihenhessem magamat és valami fött ételt egyem a mit egész utamban nélkülöztem.

Saloniki a tengerparton fekszik s élénk kereskedői keleti török város — görög, örmény kevés olasz és spanyol zsidó lakosokkal vegyes. Én egy európai szállodát keresve épen a tengerparton a Naphoz szállottam be és jó ideig gyönyörködtem a tengeri kilátáson a miről eddig még fogalmam s-m volt. Itt az idegennek a francia vagy olasz nyelvet birnia kell, hogy boldogulhasson. Én a francia nyelvet beszélve, miben sem volt fennakadásom s másnap reggel az Angol Consulathoz mentem fel, hogy utlevelemet vizsgáltsam Constantinápolyban, itt a mint utlevelemet előmutattam feltűnt a magyar név kezdetben, de a mint a tényállásról értesítettem a Consult — a legnagyobb készséggel látamozta s így utasított is, hogy mire legyen figyelmem, hogy bajba ne kerüljek s különösen ajánlotta, hogy csakis a török gőzhajón utazzam tovább, mert az a legbiztosabb reánk emigránsokra nézve. Két napig kellett itt várnom a míg egy török gőzhajó indult Constantinápolyba s azzal folytattam utamat tovább. Április 16-án este felé én is a hajóra szállottam s 17-én korán reggel indultunk el.

A tengeri utazó gőzhajók is ágyukkal vannak felszerelve és a matrózok rendszeren katonák a törököknél. A hajó berendezése az angol hajókhöz hasonló, csak a fedélzet két részre van osztva és sűrű drótrácssal elzárva a török nők részére. — A fedélzet azon a felén gyékénnyel van számukra letakarva s arra az utazó nők egy szőnyeget terítve vagy derekalyt, letelepednek törökösen, ülő széket ritka esetben használnak.

(Folytatása következik.)

HALÁLOZÁSOK.

Honvédegyleteket, munkatársainkat és lapunk barátait kérjük sziveskedjenek a halálozásokról egy-egy rövid tudósítást írni s a gyászjelentést az ereklye-muzeum számára esetről-esetre beküldeni.

Dobos Sándor nyug. kir. törvényszéki bíró 1848—49. honvéd százados és péterváradai hadbíró 73 éves korában f. hó 6-án elhunyt Kalocsán. A forradalom előtt Lengyelországban mint kadét szolgált a huszároknál, de azután abban hagyta a katonai pályát, s mint jogvégzett fiatal ember állott be 1848-ban honvédnek, hol gyorsan jutott tiszti rangra. Részt vett a ráczok elleni harcokban s később zászlóalja Péterváradai várórségül rendeltetvén, mint jogvégzett egyén hadbíróvá nevezetett. A capituláció folytán szabadon bocsájtatván a bírói pályán maradt. 1861-ben a solti járás szolgabírája volt honnan a Kalocsán székelő megyei társas bíróság tagjául választott s a törvényszékek rendezése után kir. törvényszéki bíróvá nevezetett ki. Közli: a kalocsai 1848—49 honv. egylet.

Dömjén Zoltán v. pénztárnok meghalt Brassóban.

Kiss Ferencz, 48-as honvédhuzsár altiszt, meghalt a szilágymegyei Sülelmeden, 95 éves korában. Nagy részvét mellett temették el.

Libits Lajos 1848—49. honvéd tüzér-főhadnagy elhunyt május 3-án, Győrött 69 éves korában, az igazak

s a jók nagy sajnálatára, és kísérve beláthatlan résztvevők sokaságának kegyeletétől, utolsó utjára.

KÜLÖNFÉLÉK.

Dr. Éder Józsefben bemutatjuk lapunk legbuzgóbb munkatársainak s a szabadságharcz legvitézebb hadnagyainak egyikét. Életrajza rövidbe foglalva a következő:

Dr. Éder József született a kies fekvésű Balatonfüreden 1827. év márcz. hó 4-én.

Honvédségi szolgálata előtt, a győri lyceumban tanult. 1848 évi júliustól 3 hóig, mint nemzetőr, később mint honvéd őrmester, majd hadnagy lelkesedéssel szolgált a hazát. Részt vett a pákozdi, fridai, moóri, szolnoki, pétervári, kápolnai, tápió-bicskei, isaszegi, váci, nagy-sarlói, komáromi, budavári, ácsi ütközetekben valamint a Vág folyam melletti és a csallóközi csatározásokban.

Jelenleg székesfehérváron, mint jeles gyakorló orvos működik s nejevel együtt boldog családi életet él.

Klapka tábornok Hentziről. A sziléziai irodalmi társaság Boroszlóban megjelenő havi füzetének legutóbbi száma cikkelyt közöl Hentziről és Buda ostromáról 1849-ben. Írója egy Krebs nevű német professzor, a ki azt mondja, hogy munkáját fontos egykoru följegyzések alapján írta, melyek egy Selbstherr nevű kereskedő atyjának hagyatékából maradtak rá. A szerző ismerteti a magyar szabadságharcz kitörésének okait és pedig igazságos magyar barát hangon. Azután részleteket mond el a szabadságharczból, többek között azokról a kicsinyes féltékenykedésekről, melyek a honvédseregben néha — sajnos — csakugyan okoztak zavarokat. Tulajdonképpen tárgyára áttérve, a professzor idézi azt, a mit állítólag Klapka tábornok mondott Hentziről 1849. szept. 20-án, abban a nagy haditanácsban, mely Komárom vár feladását elhatározta. Ugy tudja a német professzor, hogy ott ezt mondotta akkor Klapka:

„Használunk-e hazánk ügyének, ha Komáromot tovább védelmezzük? Az utókor kárhozná bennünket, ha Hentzi tábornok hősi halálát választanók. Leonidász utolsó csepp vérig védelmezte a thermopilei szorost, hogy az ország időt nyerjen erői összegyűjtésére. Buda parancsnoka, Hentzi tábornok, mint született magyar, hazaáruló volt és adott szavát szegte meg, mikor a magyarok ellen küzdött. De tisztelettel kell említeni Hentzi nevét, mert vitéz katona volt. Görgey igen tisztességes föltételeket ígért kapituláció esetére és ő mégsem adta fel a várat. De nemcsak babért aratott vitézségével, hanem fontos czélt is ért el vele. Mialatt ugyanis Görgey három hetet eltöltött Buda ostromával, azalatt az ellenség, melyet csak az alig 6500 lőnyi hetedik hadtest üldözött az ország határáig, időt nyert arra, hogy magát összeszedje. A következők káros, sőt megsemmisítő volt reánk nézve.“

A német professzor erre elmondja azt a sokszor

elmondott dolgot, hogy Hentzi svájci ivadék, a ki csak véletlenül született Debreczenben, a hol dragonyos ezredes volt az atyja.

Hogy Klapka tábornok mondotta-e csakugyan Hentziről azt, a mit Krebs professzor neki tulajdonít, annak — minden egykoru forrás mellett is — kevés a valószínűsége. Abban az elkeseredett pillanatban, a komáromi kapituláció óráiban, aligha volt olyan hangulatban Klapka tábornok, hogy dicsőítő himnuszt mondjon Hentziről.

Ebben a föltevésünkben megerősít Krudy Gyula 48-as honvédszázadosnak, a „Történelmi Lapok“ munkatársának ez ügyre vonatkozó következő levele is:

„En ez utolsó nagy haditanácsban, mint a 203-ik honvéd zászlóalj kiküldött képviselője, résztvettem és közvetlenül az elnöklő Klapka mellett állottam s így mint szem- és fültanu, határozottan állithatom, hogy Klapka Hentziről egy szóval sem emlékezett meg. A nagy és komoly feladat előtt állott utolsó haditanácsot Klapka mint elnök, következő rövid, katonás beszéddel nyitotta meg: Visszaérkezvén immár a Haynautól nyert szabadjeggyel, a várból kiküldött honvédtisztek azzal a jelentéssel, hogy már Pétervárad is feladta magát és e hazában már egyáltalában nincs fegyverben álló oly magyar hadsereg, melyre támaszkodhatnánk és így, habár a vár további védelmében egytől-egyig is elvérzenénk, hősi halálunkkal hazánk ügyének ezuttal már szolgálatot nem tehetnénk: ő a további czél nélküli vérontást kikerülni és a harcziak életét a haza javára fentartani óhajtaná.“

Kossuth-arczkép ajándék. Kis-Kun-Halásról írják nekünk, hogy Ván Imre csurogi lakos a minap látogatóba ment szülőföldjére, Kis-Kun halasra és ez alkalommal fölkereste a függetlenségi- és 48-as kört is, ahol szóba jött a csuroghi 48-as kör is. Beszélgetés közben Vatamányi Sándor dr. városi orvos megtudva, hogy a csurogi 48-as körnek még nincsen Kossuth-képe, azonnal lakására küldött, és egy szép, nagy olajfestésű Kossuth arczképet hozatott el onnan, becsomagoltatta és odaajándékozta a csurogi 48-as körnek. A kör örömmel fogadta a becses ajándékot és a derék ajándékozónak köszönetet szavazott.

Klapka koszoruja. A Klapka-koszorura 1892. óta gyűjtést rendező bizottság Kemény Kálmán báróné lakásán ülést tartott. Miután konstátálta a bizottság, hogy a begyűlt pénz (6934 frt 34 kr.) a tervezett Klapka-alapítványra nem elégséges, azt határozta, hogy azt — időközi kamataival együtt — a komáromi Klapka-szoborra ajánlja fel. A bizottság felhívja azon adakozókat, kik az eredeti czéltől eltérő ezen határozattal egyet nem értenek, hogy adományuk visszavétele végett május 31-éig dr. Münnich pénztárhoz (vámház-körut 12. sz.) forduljanak. Ezen határidőn túl, az adakozók beleegyezésével fordítják a rendelkezésre állandó összeget a komáromi Klapka-szoborra. Egyuttal dr. Münnich Aurél számadásait is megvizsgálta a bizottság és a felmentést az eddigi kezelésre megadta.

A kápolnai csata évfordulója. A kápolnai csatában elesett szabadsághősök emlékére fölállított honvédelemléknél, mint minden évben, úgy ez idén is kegyeletes ünnepséget tartanak. Az emlékünnepet az egri kaszinó rendezi a hevesmegyei 1848-49-es honvéd-egyesület, az egri daloskör és az egri jogakadémia hallgatóságával egyetemben. Az ünnepségek előkészületeivel és rendezésével Kapácsy Dezsőt bízták meg. Ez évben nem május 21-én, hanem a közbeeső keresztjáró napok miatt május 28-án tartják meg az emlékünnepet.

IV. Béla, V. István, Kun-László királyok története van benne elmondva az eddig is már annyiszor elismert élénkséggel és alapossággal. A füzethez két műmelléklet van csatolva. Az aradi gyűlés rajza Geigertől és Than Mór ama híres festményének reprodukciója, mely az Imre és Endre közti jelenetet ábrázolja. A szöveg számos illusztrációval van bővítve. Egy füzet ára 30 kr. Az egész mű mintegy 60 füzetben lesz teljes és megrendelhető Lampel Róbert (Wodiáner F. és fiai) kiadóhivatalában, Budapest, Andrásy-ut 21.

„Emlékezés Veress Sándorra.“ czímmel, tekintve történelmi becsét, egy igen érdekes kis munkát adott közre *Koós Ferencz* kir. tanácsos, ny. tanfelügyelő. E munka bővített külön lenyomata a jól szerkesztett „Történelmi Lapokban“ megjelent közleménynek.

A hivatott tollra valló, mindvégig vonzó iránylyal megírt füzet, velin papírra nyomva 22 oldalra terjed, s három héppel van illusztrálva. Veress Sándor emigráns két képben van megörökítve, valamint az elhunyt kitűnő hazafi. Bukarestben felállított siremlékének képe is látható.

A Veress Sándor küzdelmekben gazdag életéről, — ki mint egyike a legjobb hazafiaknak missiótöltött be ezen a földön, — mindvégig a legmélegebb hangon ír a szerző.

Ajánljuk minden jó magyar embernek a füzetke megszerzését. Kapható a „Közművelődés műnyomda irodájában“ Kolozsvártt.

„Világnapló“. Az újságolvasó közönségnek nagy szolgálatot tesz egy fél év óta a „Világnapló“ czimen, hetenkint szombaton megjelenő hirlaplexikon, mely a hét folyamán, a napi, heti és szaklapokban megjelent érdekes híreket és cikkeket összegyűjtve bocsátja a közönség rendelkezésére. Mindazok, a kik csak egy vagy két hirlapot járatnak, ritkán jutnak abba a helyzetbe hogy a többi lapok érdekes közleményeit elolvassák, de a „Világnapló“ révén kényelmesen megtehetik ezt. A „Világnapló“ előfizetői hetenkint biztos képet nyernek arról, hogy egy-egy fontosabb kérdésben a különféle pártok elveit valló hirlapok mily állást foglalnak és minden füzet 50—60 különböző hazai és külföldi újságból közöl érdekes olvasmányokat. A „Világnapló“ előfizetési ára negyedévre 1 frt. 50 kr., mely összeg Budapest, „Corvina“ könyvnyomda, Révay-utca 14. szám alá küldendő.

Az orsz. ereklye-múzeumba érkező adományok.

0170. *Rákossy Endre* adománya Maros-Vásárhelyről. „Maros-vásárhelyi várparancsnokság“ köriratu vaspecsétnyomó. II. 62. sz.

0171. *Gyarmathy Miklós* adománya Kolozsvárról. Négyzögű lapos fán, művészi faragással a bőség-szarva, közepén az ország czimerével. Készítette 1859-

ben munkácsi várfogsága ideje alatt Lipics István huszárszázados. II. 63. sz.

9172. *Utasy József* adománya Alsó-Domboruról. Csákó rózsá. II. 64. sz.

Egy drb. 10 frtos Kossuth bankó. I. 84. sz.

0173. „Márcz. 15-iki ifjusági kör“ adománya Kolozsvárról.

Egy drb. 5 frtos Kossuth-bankó. I. 85. sz.

0174. *Szám Lőrincz* adománya Ajkáról

Egy drb. 100 frtos Kossuth bankó I. 86. sz.

9175 *Rácz Mózes* adománya Sárkányról,

2 drb. 5 frtos és 1 drb. 2 frtos Kossuth-bankó. I. 87. sz.

0176. *P. Kiss Ferencz* adománya Tordáról.

3 drb. 5 frtos Kossuth bankó. I. 88. sz.

HIRDETÉSEK.

ERDÉLYI EGESZSÉGI LABDACSONK.

(CSODA-LABDACSONK.)

Mindennemű székrekedés és azok következményei eltávolítására, hogy mily kitűnő házi szer, mutatja az a körülmény, hogy minden más összetélt tul szárnyalt, semmiféle ártalmas szert nem tartalmaz, éppen ezért nem ártalmasok a gyomor- és belekre. — hanem az emésztést rendes állapotba hozzák; aranyeresek, gyomor- és májbajosoknak és azoknak, kik altesti idegbántalmakban szenvednek és a vértisztítást igénylik, biztos gyógyulást hoz, helyreállítják és fentartják az egészséget.

A fenti bajokon kívül a következő bajokban nyujt alapos segélyt: Kezdetleges, nyilt és vak arany érnél, mindennemű kiütéseknél, régi sebeknél, sömör, otvar, fekélyek, fej- és fül-fájdalomnál, gyomorhurut, gyomorgörcs-, hányinger és nehéz emésztésnél. Továbbá rheumaticus bajoknál az epe kiválasztást elősegíti, egyszersmint óvszerül szolgál a járványos betegségeknek.

HASZNÁLATI UTASÍTÁS.

Felnőttek reggel és este 2—3 labdacsonk vesznek. Erősebb szervezetűek 4—4 szemet vehetnek, kik gyomorbajban szenvednek és hosszabb kurát akarnak tartani, minden reggel vegyenek 2 szemet. Ára egy próbadoznak 21 kr. egy rendes doboznak 50 kr.

KAPHATÓ:

NAGY SÁNDOR

gyógyszertárában a „vörös kereszt“-hez

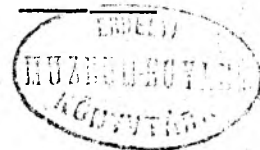
Maros-Vásárhelytt, Szt.-György-utca 4. sz.

Gyógyászati különlegességek. Illatszerek. Pipere- és gyógyszer-szápanok. Gyógyborok. Valódi tokaji asszu-Francia és magyar Cognak. Mindennemű ásványvizek. Legkitűnőbb minőségű „China Malaga“ és „China-Vas-Malaga“ bor. Sebészeti eszközök. Kötszerek stb.

Egyedüli készítője és szétküldési raktára a már 10 év óta közkedveltségnek örvendő „Gyöngyvirág“ különlegességeknek u. m.: Gyöngyvirág hölgypor, szájvíz, fogpor, arczenőcs, mosdóvíz, hajolaj, pomádé, brillantin, viasz pomádé illatszere, e. u. de Cologne, hajszesz, szappan és Gyöngyvirág szobafüstölőnek.

Készítője a legtisztább gyógyszerészi szeszből előállított Sósorszesznek és a Dr. Tischler általános elterjedt gyögyerejű szájvize és fogporának.

Levélbeli megrendelések postai utánvét mellet a legnagyobb pontossággal eszközöltetnek; csomagolásra nagy gond fordittatik.

1. a honvéd neve: .....
  2. Született 18   hó   n ..... megye
..... községben. — Vallása : .....
  3. Honvédségi szolgálata előtt mivel foglalkozott, vagy mily állást töltött be? .....
  4. 1848 — 49-ben, mely időtől kezdve, meddig szolgált? .....
  5. Honvéd minősége, melyik honvédszászlóaljnál vagy csapatnál szolgált? .....
  6. Ütközetben vett-e részt, melyekben? .....
  - hol? ..... mikor? .....
  - megsebeült, hol? .....
  - 7 A honvédségnél legutóbb milyen rangot viselt? Részesült-e kitüntetésben? .....
  8. Jelenleg mi a foglalkozása? .....
  9. Jelenlegi tartózkodási helye ..... megye
..... város község.
  10. Nős-e, vannak-e gyermekei? Milyen állást foglalnak el? Milyenek a vagyoni viszonyai? .....
  11. 1848 — 49-ről történeti visszaemlékezéseket irt-e, mely czim alatt, hol, mikor jelentek meg? .....
  12. Vannak-e egykoru jegyzetei, levelei, emléktárgyai, melyeket az eréklye muzeum részére a „Tör-
Lapok“-ban való közlés, illetve ismertetés végett beküldhet? .....
- Mellékelve ..... (vizit-, kabinet, régi aquarel- rajzolt) arckép drb ..... napló, leírás, eréklye ..... drb.

Kelt ..... 189 .....

.....
a honvéd aláírása

.....
a honvédegylet elnökének aláírása.